

**Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
Lənkəran Dövlət Universiteti**

Təsdiq edirəm
Tədris məsələləri üzrə prorektor v.i.e:
 dos. Zaur Məmmədov
" 09 " 09 2025-ci il

Fənn sillabusu

İxtisas: 050101 Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi

Fakültə: Filologiya və ibtidai təhsil

Kafedra: Azərbaycan dili və ədəbiyyat

I. Fənn haqqında məlumat:

Fənnin adı: S/f (Sintaksisin tədrisi metodikası) Fənn üzrə proqram LDU Elmi-metodik şurasının 18.XI.2015-ci il tarixli iclasının qərarı ilə (protokol № 2) təsdiq edilmişdir.

Kodu: İPFS-B06

Tədris ili: IV (2025-2026). Semestr: VII

Tədris yükü cəmi: Auditoriya: 60 saat. (Mühazirə 30 saat, Seminar 30 saat)

Tədris alma forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 6 kredit

Auditoriya:

Saat:

II. Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, elmi dərəcəsi və elmi adı: Dənziyeva Könül Babəş qızı, fil.ü.f.d., dos.

Məsləhət günləri və saati: IV gün saat 9⁰⁰-13⁰⁰.

E-mail ünvanı: konuldenziyeva@mail.ru

Kafedranın ünvanı: Lənkəran şəhəri, Əli Məmmədov küçəsi - 40 , 2 saylı tədris korpusu

III. Təvsiyə olunan dərslik, dərs vəsaiti və metodik vəsaitlər:

1. H.B.Baliyev, A.H.Baliyev. Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası, Bakı 2015
2. H.B.Baliyev, A.H.Baliyev. Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası, Bakı 2014
3. A. Abdullayev. Orta məktəbdə Azərbaycan dili tədrisinin metodikası (ali məktəb tələbələri üçün dərslik), Bakı, "Maarif" nəşriyyatı, 1978
4. Orta məktəbdə Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası, Bakı, I-II hissələr
5. Baliyev H. Orta məktəbdə Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası, Bakı, 1996, 2000, 2004.
6. Kurrikulum, jurnalı, I-IV saylar
7. Z.Veysova. Fəal / interaktiv təlim.
8. Q.Ş.Kazimov Müasir Azərbaycan dili (Sintaksis), Bakı, 2007.
8. AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİ ÜÇÜN AZƏRBAYCAN DİLİ ÜZRƏ TƏHSİL PROQRAMI (KURİKULUMU) (I - XI siniflər)
9. İnternet resursları.\

IV. Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən Müasir Azərbaycan dili-4(Sintaksis) fənninin tədrisi vacibdir.

V. Korekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxtda başqa fənlərin də tədris olunmasına zərurət yoxdur.

VI. Fənnin təsviri və məqsədi: Qrammatikanın bir şöbəsi olan sintaksis sözlərin söz birləşməsi və cümlə şəklində, cümlələrin mətn şəklində birləşməsi qaydalarından bəhs edən elmdir. Sintaksisin əsas vahidləri söz birləşmələri, cümlə və sintaktik bütövlərdir. Bunlar sintaksisin tədqiq və öyrənmə obyektləridir. Bunlarla yanaşı, sintaktik əlaqələr, sintaktik semantika problemləri də elmi sintaksisin əsas anlayışlarındandır. Sözlər və cümlələr arasında əlaqə, sözlərin və cümlələrin birləşməsi, ümumiləşmiş şəkildə desək, bağlılıq məsələsi sintaksisin əsas

məsələsidir. Bu fənnin əsas məqsədi dilin sintaktik quruluşu, o cümlədən söz birləşmələri və onların quruluşca növləri, ismi, feili və zərf birləşmələri, sadə cümlə və onun növləri, cümlə üzvləri, tabeli və tabesiz mürəkkəb cümlələr, qarışıq tipli mürəkkəb cümlələr və s. tədrisi yollarını tələbələrə mənimsətməkdir.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2025-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə:

Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. Əgər fənn üzrə həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal seminara, 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2025-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır. İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir. Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.
- 9 bal-tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.
- 8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semester ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur. Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

№	Bal	Qiymət	
		Sözlə	Hərflə
1.	91-100	Əla	A
2.	81-90	Çox yaxşı	B
3.	71-80	Yaxşı	C
4.	61-70	Kafi	D
5.	51-60	Qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	Qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam –intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülməkdir.

X. Təqvim mövzu planı: Mühazirə 30 saat , seminar 30 saat. Cəmi: 60 saat

№	Keçirilən müəhazirə məşğələlərinin məzmunu	Müh	Tarix
1.	Sintaksisin tədrisi metodikası fənninin obyektı, məqsəd və vəzifələri Plan: 1.Sintaksisin tədrisi metodikası fənninin obyektı, məqsəd və vəzifələri 2. Ünsiyyətin əsas vahidi olan cümlənin tədrisi 3. Söyləm və mətnin tədrisi haqqında Mənbə: [1,2,3,4,6,7]	2	
2.	Sintaktik əlaqələrin öyrədilməsi Plan: 1.Sözlər arasında ümumiləşmiş (qrammatik) mənə əlaqələrinin izahı 2.Tabesizlik əlaqəsinin öyrədilməsi 3.Tabelilik əlaqəsi və onun növlərinin tədrisi Mənbə: [1,2,3,8]	2	
3.	Söz birləşmələrinin tədrisi Plan: 1. Söz birləşmələri ilə sintaqmanın fərqli xüsusiyyətlərinin öyrədilməsi 2. Söz birləşmələrinin növlərinin tədrisi 3. İsmi birləşmələrin izahı 4. Fəli birləşmələrin tədrisi 5. Sadə və mürəkkəb birləşmələrin öyrədilməsi 6.Sabit birləşmələrlə sərbəst söz birləşmələrinin fərqli xüsusiyyətlərinin şərhı Mənbə: [1,2,3,4,5,8]	2	
4.	Cümlə və onun əlamətlərinin izahı Plan: 1.Cümlə və onun əlamətlərinin tədrisi 2.Cümlənin təsnifi prinsiplərinin öyrədilməsi 3.Məqsəd və intonasiyaya görə cümlənin növlərinin şərhı Mənbə: [1,2,3,4]	2	
5.	Cümlənin baş üzvlərinin tədrisi Plan: 1.Cümlə üzvlərinin növlərinin izahı 2.Mübtəda və onun ifadə vasitələrinin tədrisi 3.Xəbər və onun ifadə vasitələrinin öyrədilməsi Mənbə: [1,2,3,4]	2	
6.	İkinci dərəcəli üzvlərin öyrədilməsi Plan: 1.Tamamlıq və onun ifadə vasitələrinin tədrisi 2.Təyin və onun ifadə vasitələrinin şərhı 3.Zərflilik və onun ifadə vasitələrinin öyrədilməsi Mənbə: [1,2,3,4]	2	
7.	Əlavələr və cümlə üzvlərinin sırasının izahı Plan: 1.Cümlə üzvlərinin əlavələrinin öyrədilməsi 2.Cümlə üzvlərinin sırasının tədrisi Mənbə: [1,2,3]	2	

8.	Cüttərkibli və təktərkibli cümlələrin tədrisi Plan: 1.Cüttərkibli cümlələrin öyrədilməsi 2.Müxtəsər və geniş cümlələrin tədrisi 3.Təktərkibli cümlələrin öyrədilməsi 4.Qeyri-müəyyən şəxslə və ümumi şəxslə cümlələrin izahı 5. Şəxssiz və adlıq cümlələrin izahı Mənbə: [1,2,3,4,8]	2	
9.	Bütöv, yarımçıq və üzvlənməyən cümlələrin öyrədilməsi Plan: 1.Bütöv cümlələrin quruluş xüsusiyyətlərinin izahı 2.Yarımçıq cümlələr və onun növlərinin tədrisi 3. Üzvlənməyən cümlə və onun növlərinin şərhə Mənbə: [1,2,3,4,8]	2	
10.	Sadə cümləni genişləndirən vasitələrin tədrisi . Mürəkkəb cümlə anlayışının izahı Plan: 1.Həmcins üzvlü cümlələrin izahı 2.Xitabların öyrədilməsi 3. Ara sözlərin izahı 4. Mürəkkəb cümlə anlayışının izahı 5. Mürəkkəb cümlənin növlərinin fərqli xüsusiyyətlərinin şərhə Mənbə: [1,2,3,4,8]	2	
11.	Tabesiz mürəkkəb cümlələr və onun komponentləri arasında mənə əlaqələrinin tədrisi Plan: 1.Tabesiz mürəkkəb cümlələrin öyrədilməsi 2.Birləşdirmə əlaqəli tabesiz mürəkkəb cümlələrin tədrisi 3.Səbəb-nəticə və aydınlaşdırma əlaqəli tabesiz mürəkkəb cümlələrin şərhə 4.Qarşılaşdırma və bölüşdürmə əlaqəli tabesiz mürəkkəb cümlələrin izahı Mənbə: [1,2,3,4]	2	
12.	Tabeli mürəkkəb cümlələr və onun komponentlərini bağlayan vasitələrin öyrədilməsi Plan: 1.Tabeli mürəkkəb cümlə anlayışının izahı 2.Budaq cümləni baş cümləyə bağlayan vasitələrin tədrisi 3.Bağlayıcı vasitələrə görə budaq cümlələrin növlərinin öyrədilməsi Mənbə: [1,2,3,4]	2	
13.	Tabeli mürəkkəb cümlələrin budaq cümləyə görə təsnifinin, mübtəda və xəbər budaq cümlələrinin tədrisi 1.Tabeli mürəkkəb cümlənin budaq cümləyə görə təsnifinin izahı 2. Mübtəda budaq cümləsinin öyrədilməsi 3. Xəbər budaq cümləsinin şərhə Mənbə: [1,2,3,4]	2	
14.	Tamamlıq, təyin və zərflik budaq cümlələrinin izahı 1.Tamamlıq budaq cümləsinin tədrisi 2.Təyin budaq cümləsinin öyrədilməsi 3. Zərflik budaq cümlələrinin tədrisi 4.Tərz və zaman budaq cümləsinin izahı 5..Yer və kəmiyyət budaq cümləsinin şərhə	2	

	6. Səbəb və məqsəd budaq cümləsini tədrisi 7.Şərt və qarşılaşdırma budaq cümləsinin öyrədilməsi Mənbə: [1,2,3,4]		
15.	Vasitəli, vasitəsiz nitq və durğu işarələrinin öyrədilməsi Plan: 1.Vasitəli və vasitəsiz nitqin izahı 2.Durğu işarələrinin öyrədilməsi Mənbə: [1,2,3,4]	2	

Nö	Keçirilən seminar məşğələlərinin məzmunu	sem	Tarix
1	Sintaksisin tədrisi metodikası fənninin obyekt, məqsəd və vəzifələri	2	
2	Sintaktik əlaqələrin öyrədilməsi	2	
3	Söz birləşmələrinin tədrisi	2	
4	Cümlə və onun əlamətlərinin izahı	2	
5	Cümlənin baş üzvlərinin tədrisi	2	
6	İkinci dərəcəli üzvlərin öyrədilməsi	2	
7	Əlavələr və cümlə üzvlərinin sırasının izahı	2	
8	Cümləyə birləşən və təkəbrli cümlələrin tədrisi	2	
9	Bütöv, yarımcıq və üzvlənəməyən cümlələrin öyrədilməsi	2	
10	Sadə cümləni genişləndirən vasitələrin tədrisi . Mürəkkəb cümlə anlayışının izahı	2	
11	Tabesiz mürəkkəb cümlələr və onun komponentləri arasında mənə əlaqələrinin tədrisi	2	
12	Tabeli mürəkkəb cümlələr və onun komponentlərini bağlayan vasitələrin öyrədilməsi	2	
13	Tabeli mürəkkəb cümlələrin budaq cümləyə görə təsnifinin, mübtəda və xəbər budaq cümlələrinin tədrisi	2	
14	Tamamlıq, təyin və zərflilik budaq cümlələrinin izahı	2	
15	Vasitəli, vasitəsiz nitq və durğu işarələrinin öyrədilməsi	2	

XII. Fənn üzrə tələblər: Tələbələr dilin sintaktik quruluşunun tədrisini, sintaktik əlaqələrin öyrədilməsi yollarını, söz birləşmələrinin tədrisini, cümlə və onun əlamətlərinin izahını, cümlənin baş üzvlərinin tədrisini, ikinci dərəcəli üzvlərin öyrədilməsini, əlavələr və cümlə üzvlərinin sırasının izahını, cümləyə birləşən və təkəbrli cümlələrin tədrisini, bütöv, yarımcıq və üzvlənəməyən cümlələrin öyrədilməsini, sadə cümləni genişləndirən vasitələrin tədrisini, mürəkkəb cümlə anlayışının izahını, tabeli mürəkkəb cümlələr və onun komponentlərini bağlayan vasitələrin öyrədilməsini, vasitəli, vasitəsiz nitq və durğu işarələrinin izahını öyrənməlidirlər.

XII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

- Tələbələr dilin sintaktik quruluşunu tədris edir.
- Sintaktik əlaqələrin öyrədilməsi yollarını şərh edir.
- Söz birləşmələrinin tədrisini bilir.
- Cümlə və onun əlamətlərinin izah edir.
- Cümlənin baş üzvlərinin tədrisini öyrənir.
- İkinci dərəcəli üzvlərin öyrədilməsini bilir.
- Əlavələr və cümlə üzvlərinin sırasının izah edir.
- Cümləyə birləşən və təkəbrli cümlələrin tədrisini bilir.
- Bütöv, yarımcıq və üzvlənəməyən cümlələrin öyrədilməsini mənimsəyir.
- Sadə cümləni genişləndirən vasitələrin tədrisini bilir.
- Mürəkkəb cümlə anlayışının izah edir.
- Tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlələrin tədrisini bilir.
- Vasitəli, vasitəsiz nitq və durğu işarələrinin izahını öyrənirlər.

XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:
XIV: Kollokvium sualları:

I Kollokvium sualları

1. Sintaksisin tədrisi metodikası fənninin obyekt, məqsəd və vəzifələri
2. Ünsiyyətin əsas vahidi olan cümlənin tədrisi
3. Söyləm və mətnin tədrisi haqqında
4. Sözlər arasında ümumiləşmiş (qrammatik) məna əlaqələrinin izahı
5. Tabesizlik əlaqəsinin öyrədilməsi
6. Tabelilik əlaqəsi və onun növlərinin tədrisi
7. Söz birləşmələri ilə sintaqmın fərqli xüsusiyyətlərinin öyrədilməsi
8. Söz birləşmələrinin növlərinin tədrisi
9. İsmi birləşmələrin izahı
10. Fəli birləşmələrin tədrisi
11. Sadə və mürəkkəb birləşmələrin öyrədilməsi
12. Sabit birləşmələrlə sərbəst söz birləşmələrinin fərqli xüsusiyyətlərinin şərhı
13. Cümlə və onun əlamətlərinin tədrisi
14. Cümlənin təsnifi prinsiplərinin öyrədilməsi
15. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlənin növlərinin şərhı

II Kollokvium sualları

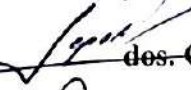
1. Cümlə üzvlərinin növlərinin izahı
2. Mübtəda və onun ifadə vasitələrinin tədrisi
3. Xəbər və onun ifadə vasitələrinin öyrədilməsi
4. Tamamlıq və onun ifadə vasitələrinin tədrisi
5. Təyin və onun ifadə vasitələrinin şərhı
6. Zərflik və onun ifadə vasitələrinin öyrədilməsi
7. Cümlə üzvlərinin əlavələrinin öyrədilməsi
8. Cümlə üzvlərinin sırasının tədrisi
9. Cümlə birləşmələrinin öyrədilməsi
10. Müxtəsər və geniş cümlələrin tədrisi
11. Təktərkibli cümlələrin öyrədilməsi
12. Qeyri-müəyyən şəxslı və ümumi şəxslı cümlələrin izahı
13. Şəxssiz və adlıq cümlələrin izahı
14. Bütöv cümlələrin quruluş xüsusiyyətlərinin izahı
15. Yarımçıq cümlələr və onun növlərinin tədrisi

XV. İmtahan sualları:

1. Sintaksisin tədrisi metodikası fənninin obyekt, məqsəd və vəzifələri
2. Ünsiyyətin əsas vahidi olan cümlənin tədrisi
3. Söyləm və mətnin tədrisi haqqında
4. Sözlər arasında ümumiləşmiş (qrammatik) məna əlaqələrinin izahı
5. Tabesizlik əlaqəsinin öyrədilməsi
6. Tabelilik əlaqəsi və onun növlərinin tədrisi
7. Söz birləşmələri ilə sintaqmın fərqli xüsusiyyətlərinin öyrədilməsi
8. Söz birləşmələrinin növlərinin tədrisi
9. İsmi birləşmələrin izahı
10. Fəli birləşmələrin tədrisi
11. Sadə və mürəkkəb birləşmələrin öyrədilməsi
12. Sabit birləşmələrlə sərbəst söz birləşmələrinin fərqli xüsusiyyətlərinin şərhı
13. Cümlə və onun əlamətlərinin tədrisi
14. Cümlənin təsnifi prinsiplərinin öyrədilməsi
15. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlənin növlərinin şərhı
16. Cümlə üzvlərinin növlərinin izahı

17. Mübtəda və onun ifadə vasitələrinin tədrisi
18. Xəbər və onun ifadə vasitələrinin öyrədilməsi
19. Tamamlıq və onun ifadə vasitələrinin tədrisi
20. Təyin və onun ifadə vasitələrinin şərhı
21. Zərflik və onun ifadə vasitələrinin öyrədilməsi
22. Cümlə üzvlərinin əlavələrinin öyrədilməsi
23. Cümlə üzvlərinin sırasının tədrisi
24. Cütlərkibli cümlələrin öyrədilməsi
25. Müxtəsər və geniş cümlələrin tədrisi
26. Təktərkibli cümlələrin öyrədilməsi
27. Qeyri-müəyyən şəxslı və ümumi şəxslı cümlələrin izahı
28. Şəxssız və adlıq cümlələrin izahı
29. Bütöv cümlələrin quruluş xüsusiyyətlərinin izahı
30. Yarımqıq cümlələr və onun növlərinin tədrisi
31. Üzvlənməyən cümlə və onun növlərinin şərhı
32. Həmcins üzvlü cümlələrin izahı
33. Xıtabların öyrədilməsi
34. Ara sözlərin izahı
35. Mürəkkəb cümlə anlayışının izahı
36. Mürəkkəb cümlənin növlərinin fərqli xüsusiyyətlərinin şərhı
37. Tabesız mürəkkəb cümlələrin öyrədilməsi
38. Birləşdirmə əlaqəli tabesız mürəkkəb cümlələrin tədrisi
39. Səbəb-nəticə və aydınlaşdırma əlaqəli tabesız mürəkkəb cümlələrin şərhı
40. Qarşılaşdırma və bölüşdürmə əlaqəli tabesız mürəkkəb cümlələrin izahı
41. Tabeli mürəkkəb cümlə anlayışının izahı
42. Budaq cümləni baş cümləyə bağlayan vasitələrin tədrisi
43. Bağlayıcı vasitələrə görə budaq cümlələrin növlərinin öyrədilməsi
44. Tabeli mürəkkəb cümlənin budaq cümləyə görə təsnifinin izahı
45. Mübtəda budaq cümləsinin öyrədilməsi
46. Xəbər budaq cümləsinin şərhı
47. Tamamlıq budaq cümləsinin tədrisi
48. Təyin budaq cümləsinin öyrədilməsi
49. Zərflik budaq cümlələrinin tədrisi
50. Tərz və zaman budaq cümləsinin izahı
51. Yer və kəmiyyət budaq cümləsinin şərhı
52. Səbəb və məqsəd budaq cümləsinin tədrisi
53. Şərt və qarşılaşdırma budaq cümləsinin öyrədilməsi
54. Vasitəli və vasitəsiz nitqin izahı
55. Durgu işarələrinin öyrədilməsi

Sf(Sintaksisin tədrisi metodikası) fənninin sillabusu 050101 Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi ixtisası (proqramı) üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. "Azərbaycan dili və ədəbiyyat" kafedrasının 9 sentyabr 2025-ci il tarixli iclasında təsdiq olunmuşdur (Protokol № 1).

Kafedra müdiri: dos. Q.I. Ruffullayev

Fənn müəllimi: dos. K.B. Dənziyeva

Təyinat olunan:
Səy dos. S.S. Kırıtoğlu